

РОЗДІЛ І. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 346.9

DOI <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2023-4-01>

СТАДІЇ ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА

Шпомер А. І.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри публічного та приватного права
Національний університет «Чернігівська політехніка»
вул. Шевченка, 95, Чернігів, Україна
orcid.org/0000-0003-0792-5797
aishpomer1@gmail.com

Федоренко Д. В.

студентка юридичного факультету
Національний університет «Чернігівська політехніка»
вул. Шевченка, 95, Чернігів, Україна
orcid.org/0009-0000-4063-6503
fedortimastore@icloud.com

Ключові слова: стадії, етапи,
господарське судочинство,
провадження, розгляд.

У науковій статті досліджено питання щодо стадій позовного провадження в господарському судочинстві. Зокрема, в рамках дослідження, наголошено, що ознаками кожної стадії господарського судочинства є: логічна послідовність, завершеність процедури ухвалення судового рішення (чи то ухвали, чи рішення суду тощо), присутність учасників процесу, визначена процесуальна мета.

Зазначається, що господарське судочинство здійснюється у порядку: наказного провадження та позовного провадження. При цьому, конкретизовано, що позовне провадження, може здійснюватися відповідно до загальних правил (загальне позовне провадження) або спрощених процедур (спрощене позовне провадження). Саме на позовному провадженні акцентовано особливу увагу в межах дослідження.

Зокрема, в статті проаналізовано специфічні особливості кожної зі стадій, а саме, стадії відкриття провадження у справі; провадження з підготовки справи до судового розгляду; розгляду справи по суті; виконання судового рішення, ухваленого судом; апеляційного розгляду справи; касаційного перегляду справи; перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами. Визначено, що це є вичерпний перелік стадій господарського судочинства в позовному провадженні. Особливості кожної із вищезазначених стадій господарського судочинства в позовному провадженні авторами детально проаналізовано.

Авторами проаналізовано судову практику на прикладі справи «Горнсбі проти Греції» («Case of Hornsby v. Greese») від 19 березня 1997 року, де визначено, що одним із фундаментальних аспектів є право на доступ до правосуддя, тобто право подавати позов стосовно цивільних прав до суду. В дослідженні зазначається, що кожна із стадій позовного провадження потребує подальшого дослідження, оскільки господарське судочинство в цьому провадженні має надзвичайно велику кількість формальних аспектів. Саме тому, на думку авторів, теоретичний аналіз кожної стадії,

з врахуванням їх особливостей, дасть можливість удосконалити їх правове регулювання, що забезпечить можливість учасникам процесу використовувати більш ефективно всі процесуальні інструменти.

STAGES OF LAW PROCEEDING IN ECONOMIC JURISDICTION

Shpomer A. I.

Candidate of Law,

Associate Professor at the Department of Public and Private Law

Chernihiv Polytechnic National University

Shevchenko str., 95, Chernihiv, Ukraine

orcid.org/0000-0003-0792-5797

aishpomer1@gmail.com

Fedorenko D. V.

Student of the Faculty of Law

Chernihiv Polytechnic National University

Shevchenko str., 95, Chernihiv, Ukraine

orcid.org/0009-0000-4063-6503

fedortimastore@icloud.com

Key words: *stages, stages, economic litigation, proceedings, consideration.*

This scientific article examines the issue of the stages of legal proceedings in commercial litigation. In particular, within the framework of our research, it was emphasized that the signs of each stage of economic litigation are such as logical sequence, completion of the procedure for adopting a court decision (whether it is a decision or a court decision, etc.), the presence of participants and a defined procedural goal.

First of all, the scientific article states that economic proceedings are carried out in the order of: injunctive proceedings and lawsuit proceedings. At the same time, it is specified that the claim proceedings can be carried out in accordance with the general rules (general claim proceedings) or simplified procedures (simplified claim proceedings). It is on the legal proceedings that special attention is focused in the framework of this scientific article.

In particular, we note that the scientific article analyzes the specific features of each of the stages, namely, the stage of opening proceedings in the case; proceedings to prepare a case for trial; consideration of the case on its merits; execution of a court decision; appeal proceedings; cassation review of the case; revision of a court decision based on newly discovered or exceptional circumstances. It has been determined that this is an exhaustive list of the stages of economic litigation in legal proceedings. The peculiarities of each of the above-mentioned stages of economic litigation in the legal proceedings are analyzed in detail.

Also within the framework of this study, judicial practice was analyzed using the example of the case "Hornsby v. Greece" ("Case of Hornsby v. Greece") from March 19, 1997, where it was determined that one of the fundamental aspects of which is the right of access, that is, the right to file a lawsuit regarding civil rights to court.

It should be noted that each of the stages may require further detailed analysis, since economic litigation in a lawsuit has an extremely large number of formal aspects. That is why, in our opinion, the study of each stage taking into account the peculiarities will give all participants the opportunity to use procedural tools more effectively.

Вступ. Господарське судочинство складається з послідовності дій, що визначаються чинним процесуальним законодавством, які спрямовані на вирішення суті спору між сторонами. Цю послідовність дій в теорії процесуального права називають стадіями судового процесу. В теорії процесуального права досліджуються стадії господарського судочинства, їх послідовність і зміст. У Господарському процесуальному кодексі відсутнє конкретне визначення «стадія розгляду справи». Також у кодексі немає чіткої системи стадій розгляду справ і норми в яких закріплені послідовні стадії розміщені в різних главах та розділах ГПК. Тому для розуміння цього поняття, зазвичай, варто звертатися до тлумачень і визначень, що надаються в доктринальних джерелах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно зі статтею 12 Господарського процесуального кодексу України, господарське судочинство здійснюється у порядку: наказного провадження та позовного провадження. Позовне провадження може здійснюватися відповідно до загальних правил (загальне позовне провадження) або спрощених процедур (спрощене позовне провадження).

Перша стадія у вирішенні справи в суді полягає у відкритті провадження у справі. Ця стадія суттєво пов'язана з виконанням суб'єктом господарювання його права на подачу позову.

Як зазначає Бездоля Ю. на цій стадії беруть участь у процесі позивач, який здійснює право звертання до суду, визначає сторони справи, предмет позову та його підстави, а також суд, який приймає відповідне процесуальне рішення при надходженні позовної заяви, яке впливає на подальший хід справи. Основною метою цієї стадії є підготовка справи до розгляду по суті [1, с. 155].

У контексті спрощеного позовного провадження розглядаються малозначні справи. Згідно з частиною 2 статті 171 ГПК України, позивач може вказати у позовній заяві свою бажану форму розгляду справи, за умови, що це допускається законом (з виключенням деяких видів справ, які не можуть бути розглянуті у спрощеному порядку, згідно з частиною 4 статті 247 ГПК України).

Проте остаточне рішення щодо форми господарського судочинства приймається судом, який враховує різні фактори, такі як сума позову, важливість справи для сторін, обраний позивачем метод захисту, категорія і складність справи, обсяг і характер доказів, необхідність експертизи, кількість сторін і інших учасників справи, а також суспільний інтерес до розгляду справи, інші обставини, такі, як думка сторін щодо необхідності розгляду справи у спрощеному порядку. Вказані критерії є орієнтиром для суддів, а не жорсткими правилами при визначенні форми господарського судочинства.

У процесі відкриття провадження в справі, суддя приймає рішення щодо обрання форми судочинства, керуючись власним професійним досвідом і характером суперечки.

На даній стадії судового процесу суд може прийняти одне з таких процесуальних рішень: залишити позовну заяву без руху, повернути позовну заяву, відмовити у відкритті провадження у справі, або відкрити провадження в справі. Відкриття провадження у справі є необхідною умовою для подальшого розгляду господарської справи, а відтак є логічним завершенням цієї стадії.

Наступною стадією в господарському судочинстві в справах позовного провадження є підготовчий процес з підготовки справи до судового розгляду. Саме на цій стадії представники сторін подають всі необхідні докази, які вони мають у справі. Відповідно до статей 80 частини 2 та 3 Господарського процесуального кодексу України, позивач, а також особи, яким законом надано право виступати в суді в інтересах інших осіб, повинні представити свідчення разом із своїми позовними заявами. Відповідач, третя сторона, яка не висловлює самостійних вимог щодо предмету спору, має представити докази разом із відповідними відзивами або письмовими поясненнями третьої сторони. Важливо зазначити, що подання відзивів, заперечень на відзив, письмових пояснень третіх сторін передбачено саме на стадії підготовки справи до судового розгляду, згідно з главою 3 розділу III Господарського процесуального кодексу України.

Отже, саме на цьому етапі формується судова справа та збирається доказова база, яка буде в подальшому вивчена та проаналізована судом і використана при прийнятті судового рішення. За цей період також вирішується питання стосовно законності складу суду, який розглядає справу.

В цьому контексті Масловський С.В. наголошує на тому, що питання відводу або самовідводу суддею вирішується на цій стадії, і в подальшому заяви про відвод можуть бути прийняті лише в виняткових випадках [3, с. 134].

Один з обов'язкових компонентів підготовки справи до судового розгляду в рамках загального позовного провадження – це проведення підготовчого судового засідання, де сторони беруть активну участь у розгляді справи та вирішують поставлені перед ними завдання. Згідно з пунктом 2 частини 3 статті 252 Господарського процесуального кодексу України, на стадії спрощеного позовного провадження підготовче засідання не проводиться.

Слід зазначити, що стадія підготовки справи до судового розгляду є однією з ключових стадій загального позовного провадження. Мелех Л.В. у своїй публікації вказує на те, що на цьому етапі

сторони формують свої правові позиції, обґрунтовують їх та надають докази, які будуть важливими при подальшому судовому вирішенні справи [6, с. 90].

Завданням стадії розгляду справи по суті в господарському судочинстві є вирішення суперечки на основі зібраних у підготовчому провадженні матеріалів та розподіл судових витрат (відповідно до статті 194 ГПК України). Розгляд справи відбувається в судовому засіданні, на якому суд оголошує, яку справу розглядатиме (відкриття судового засідання є початком розгляду справи по суті). Ця стадія складається з кількох етапів.

1. Відкриття судового засідання. Суд відкриває судові засідання та оголошує, яку справу розглядатиме.

2. З'ясування обставин справи та дослідження доказів. Суд заслуховує вступні слова учасників справи та розглядає обставини, на які вони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень. Суд також досліджує в порядку, визначеному на підготовчому засіданні, докази, які були зазначені в судовому засіданні.

3. Судові дебати. На цьому етапі сторони мають можливість висловлювати свої промови (заключні слова) в судовому засіданні. Під час промов можна посилатися лише на обставини і докази, які були досліджені в судовому засіданні.

4. Ухвалення рішення. Після судових дебатов суд виходить до нарадчої кімнати для ухвалення рішення, оголошуючи приблизний час його оголошення. У господарському судочинстві, судовими рішеннями у суді першої інстанції є ухвали та рішення.

На стадії розгляду справи по суті суд розглядає всі докази, обговорює аргументи сторін і приймає рішення щодо суперечок між сторонами справи. Ця стадія є критично важливою для вирішення справи, і результат на цьому етапі визначає подальший хід судового процесу.

Четвертою стадією господарського судочинства є виконання судового рішення. Деякі науковці можуть не виділяти виконання судового рішення як окрему стадію судочинства. Адже виконавче провадження є самостійним процесуальним провадженням і не входить в структуру певного процесу [4, с. 122].

У рішенні у справі «Горнсбі проти Греції» («Case of Hornsby v. Greece») від 19 березня 1997 року суд підкреслив, що згідно з встановленим прецедентним правом пункт 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує кожній особі право на доступ до суду або арбітражу щодо будь-яких цивільних прав і обов'язків. Отже, ця стаття визначає «право на суд», одним з аспектів якого є право на доступ, тобто право подавати позов стосовно цивіль-

них прав до суду. Проте це право було б мінливим, якщо б правова система договірної держави (тобто держави, яка є учасником Конвенції з прав людини) дозволяла те, щоб обов'язкове судові рішення не виконувалося на шкоду однієї зі сторін. Дуже важко уявити, щоб стаття 6 докладно описувала процедурні гарантії, надані сторонам у суперечці, такі як справедливий, публічний і швидкий розгляд, і в той же час не передбачала виконання судових рішень. Тому з точки зору статті 6 виконання рішення, яке видав будь-який суд, повинно розглядатися як складова частина «судового розгляду» [2].

Без сумніву, ця стадія є самостійною стадією господарського судочинства. Вона є обов'язковою для досягнення головної мети судового процесу, якою є відновлення порушеного, невизнаного або оспорюваного права особи. Фактично вся процедура судочинства та всі попередні стадії проводяться з метою отримання законного судового акта для його подальшого виконання. Метою цієї стадії є виконання судового рішення, яке набрало чинності. Виконання може бути як примусовим, так і добровільним.

Варто зазначити, що в господарському судочинстві далі йде факультативна стадія перегляду справ. У господарському судочинстві існують різні стадії перегляду судових рішень, які надають учасникам справи та іншим зацікавленим особам можливість оскаржувати судові рішення та вирішувати питання їх законності та обґрунтованості. Основні стадії перегляду судових рішень в господарському судочинстві включають в себе:

1. Апеляційний перегляд: учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, але їх права, інтереси та обов'язки були порушені, мають право подати апеляційну скаргу на рішення суду першої інстанції. Суд апеляційної інстанції переглядає справу, оцінюючи законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції на підставі доводів та вимог апеляційної скарги.

2. Касаційний перегляд: судом касаційної інстанції в господарських справах є Верховний Суд. Учасники справи та інші зацікавлені особи можуть подати касаційну скаргу на рішення суду першої інстанції після апеляційного перегляду справи та постанови суду апеляційної інстанції, за виключенням певних видів рішень, які встановлені законом. Суд касаційної інстанції перевіряє законність та обґрунтованість рішення на підставі аргументів, які містяться в касаційній скарзі, і надає вказівки для нового розгляду справи судами першої та апеляційної інстанцій.

3. Перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами: ця стадія включає в себе проведення процедур для перегляду судового рішення в світлі нової інформа-

ції або виключних обставин, які не були відомі суду на попередніх стадіях. Суд повинен всебічно дослідити обставини та надані докази та вирішити справу відповідно до законності та правової визначеності. Ця стадія застосовується винятково та рідко [5, с. 116].

Всі ці стадії перегляду судових рішень мають свою важливу роль у забезпеченні справедливості та правової визначеності в господарському судочинстві.

Висновки з даного дослідження. Проведене дослідження стадій господарського судочинства в позовному провадженні дозволяє зробити деякі висновки. В господарському судочинстві в позовному провадженні існують наступні стадії: 1) відкриття провадження у справі; 2) провадження з підготовки справи до судового розгляду; 3) розгляд справи по суті; 4) виконання судового рішення, ухваленого судом; 5) апеляційний розгляд справи; 6) касаційний перегляд справи; 7) перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами. Перша стадія господарського судочинства полягає у відкритті провадження у справі і є, по суті, реалізацією суб'єктом господарювання його права на подачу позову. Наступною стадією в господарському судочинстві в справах позовного провадження є підготовчий процес з підготовки справи до судового розгляду. Саме на цій стадії представники сторін подають

всі необхідні докази, які вони мають у справі. Стадія розгляду справи по суті в господарському судочинстві має на меті вирішення суперечки на основі зібраних у підготовчому провадженні матеріалів та розподіл судових витрат. Четвертою стадією господарського судочинства є виконання судового рішення. Ця стадія є самостійною стадією господарського судочинства. Вона є обов'язковою для досягнення головної мети судового процесу, якою є відновлення порушеного, невизнаного або оспорюваного права особи. П'ятою стадією є перегляд судових рішень. Основні стадії перегляду судових рішень в господарському судочинстві включають в себе: апеляційний та касаційний перегляд. Останньою стадією є перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, яка включає в себе проведення процедур для перегляду судового рішення в світлі нової інформації або виключних обставин, які не були відомі суду на попередніх стадіях.

Кожна із стадій позовного провадження потребує подальшого дослідження, оскільки господарське судочинство в цьому провадженні має надзвичайно велику кількість формальних аспектів. Теоретичний аналіз кожної стадії, з врахуванням їх особливостей, дасть можливість удосконалити їх правове регулювання, що забезпечить можливість учасникам процесу використовувати більш ефективно всі процесуальні інструменти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бездоля Ю. Позовне провадження та його стадії: аналіз положень проекту Господарського процесуального кодексу України. *Право України*. 2017. № 9. С. 154–161.
2. Рішення ЄСПЛ від 19 березня 1997 р. у справі «Горнсбі проти Греції» (Hornsby v. Greece), заява № 18357/91. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_079 (дата звернення: 25.11.2023).
3. Масловський С.В. Сутність розгляду справи судом першої інстанції у господарському судочинстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2018. Вип. 50. Т. 4. С. 133–137.
4. Мелех Л.В., Візняк О.В. Проблемні аспекти виконання рішень господарського суду в Україні та шляхи їх удосконалення. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4. С. 121–131.
5. Ніколенко Л. Поняття та ознаки перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами у господарському судочинстві. *Право України*. 2018. № 7. С. 115–129.
6. Мелех Л. В. Господарський процес України : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 316 с.

REFERENCES

1. Bezdolya Yu. (2017) Pozovne provadzheniya ta jogo stadiyi: analiz polozhen proektu Gospodarskogo procesualnogo kodeksu Ukrayini [Claim proceedings and its stages: analysis of the draft provisions of the Economic Procedural Code of Ukraine]. *Law of Ukraine*, vol 9, pp.154–161.
2. Rishennya YeSPL vid 19 bereznia 1997 r. u spravi «Gornsbi proti Greciyi» (Hornsby v. Greece) [Decision of the ECtHR of March 19, 1997 in the case "Hornsby v. Greece"], application No. 18357/91. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_079
3. Maslovsky S.V. (2018) Sutnist rozglyadu spravi sudom pershoyi instanciyi u gospodarskomu sudochinstvi [The essence of the consideration of the case by the court of first instance in economic proceedings]. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University, "Law" series*, vol 50, no 4, pp. 133–137.

4. Melech L.V., Viznyak O.V. (2016) Problemni aspekti vikonannya rishen gospodarskogo sudu v Ukrayini ta shlyahi yih udoskonalennya [Problematic aspects of the execution of commercial court decisions in Ukraine and ways to improve them]. *Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs*, no. 4, pp. 121–131.
5. Nikolenko L. (2018) Ponyattya ta oznaki pereglyadu sudovih rishen za novoviyavlenimi abo viklyuchnymi obstavynami u gospodarskomu sudochinstvi [Concepts and signs of review of court decisions based on newly discovered or exceptional circumstances in economic litigation]. *Law of Ukraine*, no. 7, pp. 115–129.
6. Meleh L. V. (2021) Gospodarskij proces Ukrayini [Economic process of Ukraine]. *Lviv State University of Internal Affairs*, pp. 316.